A BÍRÓSÁG ÍTÉLETE (első tanács)

2009. július 9.*

A C-511/06. P. sz. ügyben,

az **Archer Daniels Midland Co.** (székhelye: Decatur, Illinois [Amerikai Egyesült Államok], képviselik: C. O. Lenz Rechtsanwalt, L. Martin Alegi, E. Batchelor és M. Garcia solicitors, kézbesítési cím: Luxembourg)

fellebbezőnek

a Bíróság alapokmányának 56. cikke alapján 2006. december 11-én benyújtott fellebbezése tárgyában,

a másik fél az eljárásban:

az **Európai Közösségek Bizottsága** (képviselik: A. Bouquet és X. Lewis, meghatalmazotti minőségben, kézbesítési cím: Luxembourg)

alperes az elsőfokú eljárásban,

* Az eljárás nyelve: angol.

A BÍRÓSÁG (első tanács),

tagjai: A. Tizzano, az első tanács elnöke, M. Ilešič, A. Borg Barthet, E. Levits (előadó) és J.-J. Kasel bírák,

főtanácsnok: P. Mengozzi,
hivatalvezető: H. von Holstein hivatalvezető-helyettes,

tekintettel az írásbeli szakaszra és a 2008. május 8-i tárgyalásra,

a főtanácsnok indítványának a 2008. november 6-i tárgyaláson történt meghallgatását követően,

meghozta a következő

Ítéletet

1 Fellebbezésében az Archer Daniels Midland Co. (a továbbiakban: ADM) az Európai Közösségek Elsőfokú Bírósága által a T-59/02. sz., Archer Daniels Midland kontra Bizottság ügyben 2006. szeptember 27-én hozott ítélet (EBHT 2006., II-3627. o., a továbbiakban: megtámadott ítélet) megsemmisítését kéri, amely ítélettel az Elsőfokú Bíróság elutasította az ADM-nek az EK-Szerződés 81. cikke és az EGT-Megállapodás 53. cikke alkalmazására vonatkozó eljárásban (COMP/E-1/36.604 „citromsav”-ügy) meghozott, 2001. december 5-i 2002/742/EK bizottsági határozat (HL 2002. L 239., 18.. o., a továbbiakban: vitatott határozat) részleges megsemmisítése iránti keresetét annyiban, amennyiben az az ADM-et érinti.

Jogi háttér

2 A Szerződés [81.] és [82.] cikkének végrehajtásáról szóló első, 1962. február 6-i 17. rendelet (HL 1962. L 13., 204. o.; magyar nyelvű különkiadás 8. fejezet, 1. kötet, 3. o., a továbbiakban: 17. rendelet) 15. cikkének (2) bekezdése a következőképpen rendelkezik:

„A Bizottság határozattal 1000-től 1 000 000 elszámolási egységig terjedő, vagy annál nagyobb összegű bírságot szabhat ki a vállalkozásokra vagy a vállalkozások társulásaira, de a bírság mértéke nem haladhatja meg a jogsértésben részt vevő egyes vállalkozások megelőző éves üzleti forgalmának 10%-át, ha a vállalkozások szándékosan vagy gondatlanságból:

a) megsértik a Szerződés [81.] cikkének (1) bekezdését vagy [82.] cikkét;

[…]

A bírság összegének megállapításakor a jogsértés súlyát és időtartamát is figyelembe kell venni.”

3 A 17. rendelet 15. cikkének (2) bekezdése és az ESZAK-Szerződés 65. cikkének (5) bekezdése alapján kiszabott bírság megállapításának módszeréről szóló iránymu-

tatás (HL 1998. C 9., 3. o.; magyar nyelvű különkiadás 8. fejezet, 1. kötet, 171. o., a továbbiakban: iránymutatás) kimondja különösen:

„Az […] iránymutatás által felvázolt elveknek biztosítaniuk kell, hogy a Bizottság határozatai a vállalkozások és a Bíróság előtt átláthatóak és pártatlanok legyenek, ugyanakkor fenn kell tartaniuk a vonatkozó jogszabályok alapján a bírságok kiszabása tekintetében az összforgalom 10%-ának korlátain belül a Bizottságra ruházott mérlegelési jogkört. E mérlegelésnek azonban egységes és megkülönböztetéstől mentes, a versenyszabályok megsértésének büntetése terén kitűzött célokkal összhangban álló politikát kell követnie.

A bírság összegének meghatározásánál alkalmazandó új módszer – amelyik a súlyosító, illetve az enyhítő körülmények figyelembevételével megfelelően növelt, illetve csökkentett alapösszegből indul ki – a következő szabályokat követi."

4 Az iránymutatás 1.A. pontjának értelmében:

„A jogsértés súlyosságának megállapításánál figyelembe kell venni a jogsértés jellegét, a piacra gyakorolt tényleges hatását, ha ez a hatás mérhető, valamint az érintett földrajzi piac méretét.

A jogsértéseket ennek megfelelően a következő három kategóriába kell majd sorolni: enyhe jogsértés, súlyos jogsértés és különösen súlyos jogsértés.

[…]

Figyelembe kell még venni, hogy a jogsértők milyen tényleges gazdasági lehetőségekkel rendelkeznek ahhoz, hogy más piaci szereplőknek, különösen a fogyasztóknak kárt okozzanak, és a bírságot olyan nagyságrendű összegben kell megállapítani, amely biztosan kellően elrettentő erővel bír.

[…]

Amennyiben a jogsértésben több vállalkozás is érintett (ilyenek például a kartellek), néhány esetben szükségessé válhat a három kategórián belül meghatározott összegek súlyozása annak figyelembevétele érdekében, hogy az egyes vállalkozások jogsértő magatartása milyen súlyú, és ebből következően milyen tényleges hatást gyakorol a versenyre, különösen ha az azonos típusú jogsértéseket elkövető vállalkozások mérete között jelentős különbség áll fenn.”

5 Az iránymutatás „Súlyosbító körülmények” című 2. pontja a következőképpen szól:

„Az alapösszeg olyan súlyosbító körülmények hatására fog növekedni, mint például:

[…]

– a jogsértés irányítóként vagy felbujtóként történő elkövetése,

[…]”

6 Az iránymutatás „Enyhítő körülmények” című 3. pontja a következőképpen szól:

„Az alapösszeg olyan enyhítő körülmények hatására csökken, mint például:

[…]

– a jogsértés beszüntetése a Bizottság beavatkozásával egy időben (különösen akkor, ha a Bizottság ellenőrzést végez),

[…]”

7 A kartellügyek esetében a pénzbírságok alóli mentességről és a pénzbírságok csökkentéséről szóló bizottsági közlemény (HL 1996. C 207., 4. o., a továbbiakban: engedékenységi közlemény) „A bírság kiszabásának mellőzése, illetve összegének igen jelentős csökkentése” című B. szakasza értelmében:

„Az a vállalkozás, amely:

a) feljelenti a Bizottságnak a titkos kartellt, még mielőtt ez utóbbi határozat alapján megkezdené a kartellben részt vevő vállalkozások vizsgálatát, és anélkül, hogy elegendő információval rendelkezne ahhoz, hogy bizonyítsa a feljelentett kartell létezését;

b) elsőként szolgáltat meghatározó elemeket a kartell létezésének bizonyításához;

c) legkésőbb addig véget vet a jogellenes tevékenységben való részvételének, amikor feljelenti a kartellt;

d) átadja a Bizottságnak az összes hasznos információt, valamint az összes okiratot és bizonyítékot, amellyel a kartell kapcsán rendelkezik, valamint állandó és teljes együttműködést tanúsít a vizsgálat egész ideje alatt;

e) nem kényszerített más vállalkozást a kartellben való részvételre, továbbá nem volt kezdeményező vagy meghatározó szerepe a jogellenes tevékenységben,

annak a bírságnak a minimum 75%-os mérséklése vagy a bírság alóli teljes mentesség kedvezményében részesül, amelyet az együttműködés hiánya miatt szabtak volna ki rá.”

8 Az engedékenységi közlemény „Jelentős mértékű csökkentés” című D. szakasza a következőképpen rendelkezik:

„1. Amikor a vállalkozás együttműködik anélkül, hogy a B. és C. szakaszban ismertetett feltételeket teljesítené, azon bírság 10–15% közötti mérséklésének kedvezményében részesül, amelyet az együttműködés hiánya miatt szabtak volna ki rá.

[…]”

9 Az engedékenységi közlemény E. szakaszának 2. pontja a következőképpen hangzik:

„A Bizottság csak a határozata elfogadásának pillanatában mérlegeli, hogy a B., C. vagy D. [szakaszban] megállapított feltételek teljesültek-e, és hogy erre tekintettel a bírság csökkentésének van-e helye, vagy esetleg a bírság kiszabásától el is tekint. Nem lenne arányos, ha a Bizottság ezeket az intézkedéseket a közigazgatási eljárás végét megelőzően hozná meg, mivel a fent említett feltételek az eljárás teljes időtartama alatt alkalmazandók.”

A jogvita alapját képező tényállás

A megállapodás

10 A Bizottság a vitatott határozatot öt citromsavgyártó vállalkozásnak, vagyis az ADM-nek, a Cerestar Bioproducts BV-nak (a továbbiakban: Cerestar), az F. Hoffmann-La Roche AG-nak (a továbbiakban: HLR), a Haarmann & Reimer Corporationnak (a továbbiakban: H & R) és a Jungbunzlauer AG-nak (a továbbiakban: JBL) címezte.

11 A citromsav az élelmiszer-ipari termékekben és az italokban, a háztartási mosó- és tisztítószerekben, a gyógyszeripari és kozmetikai termékekben, valamint különböző ipari eljárásokban használt savképző és tartósító anyag.

12 1995 augusztusában a Bizottság arról értesült, hogy az amerikai igazságügyi minisztérium vizsgálatot indított az egyesült államokbeli citromsavpiaccal kapcsolatosan. Mivel az ADM, a Cerestar, a HLR, a H & R és a JBL elismerte, hogy kartellben vettek részt, az amerikai igazságügyi minisztériummal kötött megállapodásukat követően kifizették a velük szemben kiszabott bírságokat. Ezen túlmenően a hivatkozott minisztérium egyes személyekkel szemben személyre szabottan is bírságot szabott ki.

13 A Bizottság 1997. augusztus 6-án a 17. rendelet 11. cikkének értelmében a Bizottság információkéréssel fordult információkéréssel fordult az Európai Közösség négy legfőbb citromsavgyártójához.

14 A Cerestar egy későbbi – 1998 júliusában – hozzá intézett információkérést követően értesítette a Bizottságot, hogy együtt kíván működni az utóbbival. A Bizottság

képviselőivel 1998. október 29-én tartott találkozó során a Cerestar képviselői emlékezetből jellemezték annak a kartellnek a tevékenységét, amelyben a jelen ítélet 10. pontjában megnevezett öt vállalkozás vett részt (a továbbiakban: kartell), illetve e kartell működésének egyes mechanizmusait. Ezenfelül a Cerestar hangsúlyozta az ADM-nek az egyes, hivatkozott vállalkozások közötti többoldalú találkozókon játszott szerepét. 1999. március 25-i írásbeli nyilatkozatával Cerestar megerősítette e tanúvallomást (a továbbiakban: Cerestar-féle nyilatkozat).

15 1998. december 11-én az ADM képviselői a Bizottság képviselőivel tartott találkozón szóban jellemezték a versenyellenes tevékenységeket, amelyekben e társaság a kartell keretében részt vett. Az ADM az 1999. január 15-i levelében megerősítette szóbeli nyilatkozatát (a továbbiakban: ADM-féle nyilatkozat).

16 Az eljárás alá vont öt vállalkozás által a bizottsági kiegészítő információkérésre adott válaszok alapján a Bizottság 2000. március 29-én kifogásközlést intézett e vállalkozásokhoz (a továbbiakban: kifogásközlés), amelyben azt kifogásolta, hogy e vállalkozások megsértették az EK 81. cikk (1) bekezdését, valamint az Európai Gazdasági Térségről szóló 1992. május 2-i megállapodás (HL 1994. L 1., 3. o.; magyar nyelvű különkiadás 11. fejezet, 52. kötet, 3. o.) 53. cikkének (1) bekezdését azzal, hogy közülök négyen – ideértve az ADM-et – 1991 márciusa és 1995 májusa között, a Cerestar pedig 1992 májusa és 1995 májusa között titkos kartellben vettek részt a citromsav piacán. A Bizottság különösen azt hozta fel velük szemben, hogy tagok egymás között meghatározott értékesítési kvótákat határoztak meg, célárakat és/vagy alapárakat rögzítettek, megszüntették az árengedményeket, és a vevőkre vonatkozó bizonyos információkat cseréltek. Egyik vállalkozás Egyik fél sem kérte meghallgatását, és nem is vitatta a kifogásközlésben leírt tényállást. Csupán arra szorítkoztak, hogy a kifogásközlésben megfogalmazott kifogásokra írásban válaszoljanak.

A kifogásközlés

17 A Bizottság a kifogásközlés I. részének C. szakaszában fejtette ki a kifogásai tárgyát képező tényeket. A kifogásközlés 50. pontjában sorolta fel azt – a hat másik irattal

együtt a kifogásközléshez csatolt – öt fő dokumentumot, amelyre ténybeli következtetéseit alapozta, így többek között az ADM egyik képviselője által a Bizottság képviselőivel 1998. december 11-én tartott megbeszélésen tett nyilatkozatokról készült jegyzőkönyvet, vagyis az ADM-féle nyilatkozatot, az ADM egyik korábbi képviselője által az Amerikai Egyesült Államok igazságügyi minisztériumának képviselői, valamint a egyesült államokbeli Federal Bureau of Investigation (a továbbiakban: FBI) ügynökei előtt az amerikai hatóságok által folytatott antitrösztel-járás során tett 1996. november 5-i keltezésű nyilatkozatot (a továbbiakban: FBI-jelentés), valamint a Cerestar-féle nyilatkozatot.

18 A Bizottság továbbá a kifogásközlés 161. és 162. pontjában jelezte, hogy a jogsértés súlyának értékelésénél a fent hivatkozott C. szakaszban leírt és értékelt tényeket veszi figyelembe, valamint az egyes vállalkozásokkal szemben kiszabható bírságok összegének meghatározásánál többek között az egyes vállalkozások által a kifogásközlés I. részében leírt versenyellenes megállapodásokban az egyes vállalkozások által játszott szerepet veszi figyelembe.

19 Végül a kifogásközlés 57. és 58. pontja azokra kétoldalú találkozókat említette, amelyek 1991 januárjában az ADM és külön-külön a JBL, a HLR és a H & R között zajlottak le a kartell végrehajtása tárgyában.

Az ADM-féle nyilatkozat

20 Az ADM-féle nyilatkozat a kartell mechanizmusainak részletes és számadatokat tartalmazó leírását, és azon belül is különösen az eljárás alá vont vállalkozások által a közöttük 1991 márciusa és 1995 májusa közötti időszakban tartott találkozók során elfogadott döntéseket tartalmazza.

Az FBI-jelentés

21 Az FBI-jelentés az ADM egyik korábbi képviselőjének a kartell mechanizmuairól adott leírását és különösen az eljárás alá vont vállalkozások között tartott találkozókra vonatkozó információkat tartalmazza. E jelentés többek között megjegyzi, hogy a kartellben részt vevő egyes vállalkozások közös találkozókat szerveztek, amelyek többek között e vállalkozások legmagasabb szintű képviselői között szervezett, és a kartell irányultságával és mechanizmusaival foglalkozó úgynevezett „masters" találkozókat, illetve az úgynevezett „sherpas" [serpák] találkozókat foglalták magukban, amelyek a fenti mechanizmusok gyakorlati megvalósításáért felelős képviselőiket tömörítették. Ugyanezen jelentés szerint a megkérdezett személy úgy vélte, hogy az ADM egy másik korábbi, „Bölcsnek" nevezett képviselője – aki a fent említett mindkét fajta találkozókon részt vett – találta ki a „G-4/5" egyezség mechanizmusát, és meglehetősen aktív szerepet játszott e mechanizmus végrehajtásában.

A Cerestar-féle nyilatkozat

22 A Cerestar-féle nyilatkozat az eljárás alá vont vállalkozások képviselői között lefolytatott többoldalú találkozók, valamint az e találkozókon elfogadott döntések összefoglaló leírását tartalmazza. E nyilatkozat arról számol be, hogy a Cerestar képviselője úgy vélte, hogy az ADM képviselője e találkozókon vezető szerepet töltött be.

A vitatott határozat

23 A vitatott határozat 1. cikke (1) bekezdésének értelmében a határozat címzettjei „megsértették az EK 81. cikkének (1) bekezdését, valamint az EGT-Megállapodás 53. cikkének (1) bekezdését azzal, hogy a citromsavpiacon megállapodásban és/vagy összehangolt magatartásban vettek folyamatosan részt".

24 A vitatott határozat 1. cikkének (2) bekezdése megállapítja, hogy a jogsértés az ADM, a H & R, a HLR és a JBL esetében 1991 márciusától 1995 májusáig tartott, a Cerestar esetében pedig 1992 májusától 1995 májusáig tartott.

25 A vitatott határozat 3. cikke így szól:

„Az 1. cikkben megállapított jogsértés miatt az említett cikkben meghatározott vállalkozásokra kiszabott bírságok a következők:

a) [az ADM]: 39,69 millió euró összegű bírság,

b) [a Cerestar]: 170 000 euró összegű bírság,

c) [a HLR]: 63,5 millió euró összegű bírság,

d) [a H & R]: 14,22 millió euró összegű bírság,

e) [a JBL]: 17,64 millió euró összegű bírság”.

26 A Bizottság a bírságok kiszabásakor az iránymutatásban, valamint az engedékenységi közleményben foglalt módszert alkalmazta.

27 A Bizottság először a bírságnak a jogsértés súlya és időtartama alapján kiszámított alapösszegét határozta meg.

28 A Bizottság a jogsértés súlyával kapcsolatban a vitatott határozat (230) preambulumbekezdésében először is azt vette figyelembe, hogy az érintett vállalkozások a jogsértés jellegére, az Európai Gazdasági Térségben fennálló citromsavpiacra gyakorolt közvetlen hatására és az érintett földrajzi piac kiterjedésére tekintettel különösen súlyos jogsértést követtek el.

29 Ezután a Bizottság a vitatott határozat (233) preambulumbekezdésében úgy értékelte, hogy figyelembe kell venni, hogy az érintett vállalkozások milyen tényleges gazdasági lehetőségekkel rendelkeznek ahhoz, hogy a versenyben kárt okozzanak, és a bírságot olyan nagyságrendű összegben kell megállapítani, amely biztosan kellően elrettentő erővel bír. Következésképpen az érintett vállalkozások által a citromsaveladásokkal 1995-ben, azaz a jogsértés időszakának utolsó évében megvalósított világméretű forgalom alapján a Bizottság az érintett vállalkozásokat három csoportba osztotta: az első csoportba a H & R-t, amelynek a világpiaci részesedése 22%, a második csoportba az ADM-et és a JBL-t, amelyek világpiaci részesedése [bizalmas]%, valamint a HLR-t, amelynek világpiaci részesedése 9%, a harmadik csoportba pedig a Cerestart, amelynek világpiaci részesedése 2,5%. Ennek alapján a Bizottság az alapösszeget az első csoportba tartozó vállalkozás esetében 35 millió euróban, a második csoportba tartozó vállalkozások esetében 21 millió euróban, a harmadik csoportba tartozó vállalkozás esetében pedig 3,5 millió euróban állapította meg.

30 Ezen túlmenően a Bizottság e kiindulási összeget kiigazította, hogy a bírság kellően elrettentő jellegét biztosítsa. Ennek érdekében a Bizottság az érintett vállalkozások számszerűen kifejezett nagyságának és összesített forrásainak figyelembevételével az ADM és a HLR vonatkozásában megállapított kiindulási összeg tekintetében 2-szeres szorzót, a H & R-rel szemben megállapított kiindulási összeg tekintetében pedig 2,5-szeres szorzót alkalmazott.

31 A vitatott határozat (249) és (250) preambulumbekezdéséből kitűnik, hogy elkövetett jogsértések időtartamára tekintettel a kiindulási összeget a Bizottság évente 10%-kal, azaz az ADM, a HLR, a H & R és a JBL vonatkozásában 40%-kal, a Cerestar esetében pedig 30%-kal növelte.

32 A Bizottság a vitatott határozat (254) preambulumbekezdésében a bírság alapösszegét az ADM vonatkozásában 58,8 millió. A Cerestar esetében 4,55 millió, a HLR tekintetében 58,8, a H & R-re nézve 122,5 és a JBL vonatkozásában 29,4 millió euróban rögzítette.

33 Másodszor – amint az a vitatott határozat (273) preambulumbekezdéséből kiderül – a Bizottság súlyosító körülmények címén az ADM-mel és a HLR-rel szemben kiszabott bírság alapösszegét 35%-kal növelte azon indokkal, hogy e vállalkozások a kartellben irányító szerepet töltöttek be.

34 A Bizottság a vitatott határozat (263) és (264) preambulumbekezdésében különösen az ADM és a kartellben részt vevő három másik vállalkozás között kétoldalú találkozókra hivatkozott mint az ADM kartellben betöltött kezdeményező szerepére utaló bizonyítékra, hozzátéve, hogy ezenkívül még más bizonyítékok is hozzájárultak az ADM kartellben betöltött irányító szerepének bizonyításában.

35 Ezzel kapcsolatosan a Bizottság a vitatott határozat (265) és (266) preambulumbekezdésében az FBI-jelentésből és a Cerestar-féle nyilatkozatból származó egyes tényekre hivatkozott.

36 Harmadszor a Bizottság a vitatott határozat (274)–(291) preambulumbekezdésében megvizsgálta és elutasította bizonyos vállalkozások érveit, miszerint rájuk nézve enyhítő körülményeket kell megállapítani.

37 Negyedszer a 17. rendelet 15. cikke (2) bekezdésének alkalmazásával a Bizottság a vitatott határozat (293) preambulumbekezdésében a Cerestar és a H & R a fentiek szerint kiszámított bírságok összegét kiigazította annak érdekében, hogy e bírságok ne haladják meg a fenti vállalkozások éves összforgalmának 10%-ára vonatkozó felső határt.

38 Végül ötödször a Bizottság az engedékenységi közlemény alkalmazásával csökkentette az eljárás alá vont vállalkozásokkal szemben kiszabott bírság összegét.

39 A vitatott határozat (305) és (310) preambulumbekezdéséből kitűnik, hogy a Bizottság a Cerestar részére „különösen jelentős mértékű csökkentést" (90%) engedélyezett a bírság azon összegéhez képest, amelyet az együttműködés hiányában szabott volna ki vele szemben, azon indokból, hogy a Cerestar volt az a vállalkozás, amely elsőként szolgáltatta a kartell létezését bizonyító meghatározó elemeket.

40 Ehhez képest a Bizottság a vitatott határozat (306) preambulumbekezdésében elutasította az ADM annak bizonyítására vonatkozó érveit, hogy az ADM-et kell annak a vállalkozásnak tekinteni, amely elsőként szolgáltatta a kartell létezését bizonyító bizonyítékokat, és az engedékenységi közlemény D. szakaszának alkalmazásával csupán „jelentős mértékű", vagyis 50%-os csökkentését engedélyezte a bírság azon összegéhez képest, amelyet az együttműködés hiányában szabott volna ki vele szemben.

41 Egyébként a Bizottság a JBL, a H & R és a HLR részére bírságuk 40%-os, 30%-os és 20%-os csökkentését engedélyezte a bírság azon összegéhez képest, amelyet az együttműködés hiányában szabott volna ki velük szemben.

Az Elsőfokú Bíróság előtti eljárás és a megtámadott ítélet

42 Az ADM 2002. február 28-án benyújtotta a vitatott határozat elleni keresetlevelét az Elsőfokú Bírósághoz.

43 Az ADM keresetében azt kérte, hogy az Elsőfokú Bíróság semmisítse meg a vitatott határozat 1. cikkét annyiban, amennyiben e cikk megállapítja, hogy az ADM részt vett a citromsavpiac gyártási kapacitásainak korlátozásában, valamint az említett érintett piac egyes nemzeti szegmenseiben az áremeléseket vezető gyártó kijelölésében, semmisítse meg a vitatott határozat 3. cikkét annyiban, amennyiben az ADM-et érinti, másodlagosan csökkentse az ADM-mel szemben kiszabott bírságot.

44 Keresete alátámasztására az ADM a vele szemben kiszabott bírság összegére vonatkozó, illetve többek között a jogsértés súlya értékelésével, az ADM-nek tulajdonított kartellirányító szerep minősítésével kapcsolatos, az enyhítő körülmények, valamint a közigazgatási eljárás során tanúsított együttműködésének értékelésére vonatkozó jogalapot adott elő.

45 Először is az ADM a jogsértés súlya kapcsán arra hivatkozott, hogy a kartell tényleges hatásának értékelésekor a Bizottság tévesen határozta meg az érintett piacot, mivel ezt a piacot nem határozta meg előzetesen, és ennélfogva nem vette figyelembe a meghatározás során a citromsav helyettesítő termékeit.

46 Miután az Elsőfokú Bíróság a megtámadott ítélet 201. pontjában megállapította, hogy az ADM nem bizonyította, hogy a citromsavval kapcsolatos kartell egyáltalán nem, vagy legalábbis elhanyagolható mértékben gyakorolt hatást az általa hivatkozott szélesebb piacára, elutasította ezt a jogalapot.

47 Másodszor az ADM kartellben betöltött irányító szerepével kapcsolatban a fellebbező azt kifogásolta, hogy a Bizottság értékelési hibát követett el az összegyűjtött bizonyítékok értékelése során, amikor a fenti megállapításra jutott. Egyrészt a fellebbező arra hivatkozott, hogy a Bizottság egy harmadik állam által szerkesztett dokumentumot használt fel, vagyis az FBI-jelentést, és ezzel megsértette az eljárási garanciákat, különösen azzal, hogy az ADM-nek nem volt lehetősége állást foglalni a hivatkozott irat érvényességével kapcsolatosan. Másrészt a fellebbező arra hivatkozott, hogy a Bizottság nem tartotta tiszteletben a védelemhez való jogát, mivel nem említette a kifogásközlésben sem azt, hogy az ADM-et a kartell irányítójának tartja, sem azt, hogy az FBI-jelentésből, illetve a Cerestar-féle nyilatkozatból vesz figyelembe bizonyítékokat az ADM irányító szerepének bizonyítása érdekében.

48 Az Elsőfokú Bíróság a megtámadott ítélet 215. pontjában emlékeztetett, hogy a Bizottság az irányító szerep megállapításához három tényezőre, vagyis a kétoldalú találkozókra, az FBI-jelentésre és a Cerestar-féle nyilatkozatra támaszkodott.

49 Az Elsőfokú Bíróság a kétoldalú találkozók kapcsán a megtámadott ítélet 226. pontjában azt állapította meg, hogy a Bizottság nem követett el nyilvánvaló értékelési hibát azzal, hogy úgy ítélte meg, hogy a kétoldalú találkozókra vonatkozó bizonyíték kiegészítő jellegű volt a másik két bizonyítékhoz, vagyis az FBI-jelentéshez és a Cerestar-féle nyilatkozathoz képest, amelyek már bizonyították, hogy az ADM irányító szerepet játszott a kartellben.

50 Az Elsőfokú Bíróság a megtámadott ítélet 268. pontjában az FBI-jelentés tekintetében úgy foglalt állást, hogy azzal, hogy a Bizottság e jelentést a kifogásközléshez csatolta, lehetőséget biztosított az ADM számára, hogy állást foglaljon a hivatkozott irat érvényessége tekintetében, és különösen a fenti jelentés figyelembevételéből eredő eljárási szabálytalanságokkal kapcsolatban. Miután az ADM a közigazgatási eljárás egyik szakaszában sem vonta kétségbe e jelentést, az Elsőfokú Bíróság a megtámadott ítélet 270. pontjában arra a következtetésre jutott, hogy a Bizottság nem sértette meg a közösségi jogban biztosított eljárási garanciákat.

51 Az Elsőfokú Bíróság a Cerestar-féle nyilatkozattal kapcsolatosan a megtámadott ítélet 290. pontjában azt állapította meg, hogy annak tartalma egybevág az FBI-jelentésben

leírtakkal, és ezért a Bizottság nem követett el nyilvánvaló értékelési hibát azzal, hogy e jelentésnek nagyobb bizonyító erőt tulajdonított, mint a fellebbező által annak bizonyítására felhozott bizonyítékoknak, hogy nem töltött be irányító szerepet a kartellben.

52 Végül az Elsőfokú Bíróság a megtámadott ítélet 436–439. pontjában úgy ítélte meg, hogy az eljárás alá vont vállalkozásokhoz intézett kifogásközlés megjelölte azokat a főbb ténybeli és jogi elemeket, amelyek az ADM-mel szemben a Bizottság által később kiszabott bírság alapját képezhették. Egyrészt az eljárás e szakaszában a Bizottság nem volt köteles az ADM-et arról tájékoztatni, hogy a Bizottság az utóbbit a kartell irányítójának tekinti. Másrészt mivel nyilvánvaló tény, hogy az FBI-jelentést és a Cerestar-féle nyilatkozatot a Bizottság e kifogásközléshez csatolta, az Elsőfokú Bíróság úgy ítélte meg, hogy az ADM nem hivatkozhatott arra, hogy a Bizottság megsértette a védelemhez való jogát, még akkor sem, ha az utóbbi a kifogásközlés tényállásában nem tüntette fel kifejezetten, hogy az ADM-et a kartell irányítójának tekintené, illetve azt sem jelölte meg, hogy melyek az ezen szerep megállapítását alátámasztó bizonyítékok.

53 Következésképpen az Elsőfokú Bíróság elutasította ADM-nek a neki tulajdonított kartellirányító szerepre vonatkozó jogalapját.

54 Harmadszor az ADM arra hivatkozott, hogy a Bizottság tévedett, amikor nem részesítette az ADM-et az iránymutatás 3. pontjának harmadik francia bekezdésében meghatározott enyhítő körülményben, miközben kartellben való részvételét az Amerikai Egyesült Államok versenyhatóságainak beavatkozásával egy időben megszüntette.

55 Miután az Elsőfokú Bíróság a megtámadott ítélet 335. és 336. pontjában kifejtette az iránymutatás 3. pontjának harmadik francia bekezdésére vonatkozó értelmezését, a hivatkozott ítélet 338. pontjában megállapította, hogy a Bizottságnak ezt az enyhítő körülményt nem kell hivatalból figyelembe vennie, mivel annak figyelembevétele az adott ügynek sajátos körülményeinek függvénye. Az Elsőfokú Bíróság álláspontja szerint a szóban forgó kartell titkos jellege azt bizonyítja, hogy az érintett vállalkozások szándékosan követték el a velük szemben felhozott jogsértést, ezért az ítélkezési gyakorlat értelmében a szándékosan elkövetett jogsértés megszüntetése nem

tekinthető enyhítő körülménynek abban az esetben, ha az a Bizottság beavatkozása következtében állt elő. Ennélfogva az Elsőfokú Bíróság elutasította az ADM arra vonatkozó érvét, miszerint a Bizottság e tényezőt nem vette figyelembe enyhítő körülmény címén.

56 Negyedszer az ADM azt kifogásolta, hogy a Bizottság nem csökkentette a vele szemben együttműködés hiányában kiszabandó bírság összegét az engedékenységi közlemény B. szakasza értelmében „különösen jelentős" mértékben, miközben az ADM szolgáltatott elsőként meghatározó elemeket a kartell létezésének bizonyításához.

57 Az Elsőfokú Bíróság ezt a jogalapot is elutasította, úgy ítélve meg a megtámadott ítélet 377. és 378. pontjában, hogy a Bizottság helyesen jár el, amikor az ADM kartellben játszott vezető szerepére tekintettel elutasította a bírság összegének „különösen jelentős" mértékű csökkentését.

58 Végül az Elsőfokú Bíróság ezenfelül helyt adott az ADM azzal kapcsolatosan előadott jogalapjának, hogy a Bizottság a vitatott határozat (158) preambulumbekezdésében helytelenül vett figyelembe egyes olyan elemeket, amelyeket a kifogásközlés nem tüntetett fel. Ezért a megsemmisítette a vitatott határozat 1. cikkét, amely a (158) preambulumbekezdéssel összhangban megállapítja, hogy az ADM és a kartell többi tagja egyrészt a citromsavgyártási kapacitásait befagyasztotta, korlátozta és lezárta, másrészt kijelölték maguk közül az érintett piac egyes nemzeti szegmenseiben az áremeléseket vezető gyártót. Mindazonáltal mivel az Elsőfokú Bíróság úgy ítélte meg, hogy ezen elemek a kartell lényeges jellemzőihez képest csupán kiegészítő jellegűek, ezért nincs helye a bírság Bizottság által az ADM-mel szemben rögzített összegét módosítani. Végül az Elsőfokú Bíróság az ADM-et kötelezte az eljárás összes költségének viselésére, illetve a Bizottságot kötelezte saját költségei egytizedének viselésére.

A felek kérelmei

59 Az ADM azt kéri, hogy a Bíróság:

– helyezze hatályon kívül a megtámadott ítéletet, annyiban, amennyiben az elutasította a vitatott határozat ellen benyújtott keresetet;

– semmisítse meg a vitatott határozat 3. cikkének őt érintő részét;

– másodlagosan módosítsa a vitatott határozat 3. cikkének őt érintő részét oly módon, hogy törölje, vagy csökkentse jelentősen a vele szemben kiszabott bírság összegét;

– harmadlagosan utalja vissza az ügyet az Elsőfokú Bíróság elé, hogy az utóbbi hozzon új ítéletet a Bíróság ítéletében tisztázott jogi kérdéseknek megfelelően, és

– mindegyik esetben kötelezze a Bizottságot a saját költségei, valamint az ADM-nek a Bíróság és az Elsőfokú Bíróság előtti eljárás során felmerült költségei viselésére.

60 A Bizottság azt kéri, hogy a Bíróság:

– utasítsa el a fellebbezést, és

– az ADM-et kötelezze a költségek viselésére.

A fellebbezésről

61 A fellebbező kilenc jogalapra hivatkozik fellebbezése alátámasztására, amelyek a következők:

– az első öt, arra vonatkozó jogalap, hogy az Elsőfokú Bíróság többször tévesen alkalmazta a jogot, amikor az ADM-et kartellirányítónak minősítette;

– az arra vonatkozó hatodik jogalap, hogy az Elsőfokú Bíróság tévesen alkalmazta a jogot, amikor elutasította a fellebbező kartellben való részvétele megszüntetésének enyhítő körülményként való értékelését;

– az arra vonatkozó hetedik és nyolcadik jogalap, hogy az Elsőfokú Bíróság az engedékenységi közleményben meghatározott szabályok alkalmazása során megsértette a bizalomvédelem elvét, valamint tévesen alkalmazta a jogot, továbbá

– az azon elv megsértésére vonatkozó jogalap, miszerint a Bizottság a jogsértés súlyának értékelése keretében köteles betartani azon szabályokat, amelyeket maga állított fel magával szemben.

Az arra vonatkozó első–ötödik jogalapról, hogy az Elsőfokú Bíróság megsértette az ADM védelemhez való jogát, amikor az ADM-et kartellirányítónak minősítette

A felek érvei

62 E két részre osztható jogalap keretében az ADM arra hivatkozik, hogy az Elsőfokú Bíróság megsértette a védelemhez való jogát.

63 A jogalap első részében a fellebbező azt kifogásolja, hogy az Elsőfokú Bíróság a megtámadott ítélet 437. és 438. pontjában azt állapította meg, hogy a Bizottság a kifogásközlésben megjelölte az ADM magatartásának súlyát jellemző fő tényelemeket, még akkor is, ha nem említette, hogy szándékában állna az ADM-et a kartell irányítójának minősíteni. Mindeközben a kartellirányítói szerep olyan fő tényelem, amelynek – az érintett vállalkozás védelemhez való jogának megsértését elkerülendő – ki kellett volna derülnie a kifogásközlésből.

64 A jogalap második részében az ADM arra hivatkozik, hogy a Bizottság a kifogásközlésben nem hívta fel a figyelmét a vitatott határozatban azokra a tényekre, amelyek alapján megállapította az ADM irányító szerepét. Az a puszta tény, hogy a Bizottság a kifogásközléshez csatolta azon iratokat, amelyekből e tények kiderülnek, nem volt elegendő a fellebbező védelemhez való jogának biztosításához.

65 A Bizottság úgy véli, hogy ez a jogalap nem megalapozott. A jogalap első része kapcsán kijelenti, hogy – amint azt az Elsőfokú Bíróság is megállapította – azzal, hogy a kifogásközlés 158. pontjában megemlítette, hogy a kartellben részt vevő egyes vállalkozások szerepét a jogsértés súlyának értékelése során egyenként fogja értékelni, már eleget tett a fellebbező által emlékeztetett ítélkezési gyakorlat által meghatározott követelményeknek.

66 A jogalap második része pedig hatástalan, mivel az Elsőfokú Bíróság egyébiránt már kijelentette, hogy a Bizottságnak nem feladata, hogy a kifogásközlésben olyan tényeket tárjon fel, amelyek alapján a fellebbező kartellirányítói szerepét megállapíthatja. A hivatkozott rész egyébként is megalapozatlan, mivel e tények ismeretesek voltak a fellebbező előtt, mivel azok a kifogásközléshez csatolt dokumentumokból származnak. Ezen túlmenően a kifogásközlés egyes pontjai kifejezetten a fellebbezőt érintik. Következésképpen a fellebbezőnek lehetősége lett volna arra, hogy a közigazgatási eljárás során kifogásokat emeljen az irányítói szerepének bizonyítására felhasznált dokumentumokkal szemben, és így a védelemhez való joga nem sérült.

A Bíróság álláspontja

– Az első jogalap első részéről

67 A megtámadott ítélet 437. pontjában foglalt megállapításokból az következik, hogy a Bizottság az ADM-hez intézett kifogásközlésben az eljárás alá vont vállalkozásokkal szemben kifogásolt jogsértést különösen súlyosnak minősítette, és megjegyezte, hogy a bírságok összegét kellően elrettentő szinten kívánja rögzíteni. Ezzel kapcsolatban a kifogásközlés 158., 161. és 162. pontjából az derül ki, hogy a Bizottság a jogsértésben részt vevő egyes vállalkozások szerepét egyenként fogja értékelni.

68 Emlékeztetni kell, hogy a Bíróság állandó ítélkezési gyakorlatából azonban kitűnik, hogy amennyiben a Bizottság kifogásközlésében kifejezetten feltünteti, hogy meg fogja vizsgálni, hogy az érintett vállalkozásokkal szemben helye van-e bírság kiszabásának, valamint feltünteti azokat a fő ténybeli és jogi bizonyítékokat – mint például a feltételezett jogsértés súlyát és időtartamát, amelyek bírság kiszabásához vezethetnek –, valamint hogy e jogsértést „szándékosan vagy gondatlanságból" követték-e el, teljesíti a vállalkozások meghallgatáshoz való jogának tiszteletben tartására vonatkozó kötelezettségét. Ezzel tudomásukra hozza azokat a bizonyítékokat, amelyek alapján nemcsak hogy a jogsértés megállapításával szemben, hanem a bírság velük szembeni kiszabásával kapcsolatosan is védekezhetnek (lásd ebben az értelemben különösen a C-189/02. P., C-202/02. P., C-205/02. P–C-208/02. P. és C-213/02. P. sz., Dansk Rørindustri és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben 2005. június 28-án hozott ítélet [EBHT 2005., I-5425. o.] 428. pontját, valamint a C-101/07. P. és C-110/07. P. sz., Coop de France Bétail et Viande kontra Bizottság egyesített ügyekben 2008. december 18-án hozott ítéletének [EBHT 2008., I-10193. o.] 49. pontját).

69 Egyébként az ítélkezési gyakorlatból kitűnik, hogy amennyiben a Bizottság köteles lenne a kifogásközlés szakaszában az előirányzott bírságok szintjére vonatkozó utalást tenni azt megelőzően, hogy a vállalkozásoknak módjukban állt volna benyújtani az észrevételeiket az ellenük felhozott kifogások tekintetében, a Bizottság határozatának megelőlegezését jelentené, ami nem lenne helyénvaló (lásd e tekintetben a 100/80–103/80. sz., Musique diffusion française és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben 1983. június 7-én hozott ítélet (EBHT 1983., 1825. o.) 21. pontját).

70 Ennek kapcsán hangsúlyozni kell, hogy egy kartell irányítója szerepének megállapítása súlyos következményekkel jár az ennek minősített vállalkozással szemben kiszabandó bírság összegére nézve. Az iránymutatás 2. pontjának értelmében olyan súlyosító körülményről van szó, amely a bírság alapösszegének jelentős növelését vonzza maga után. Továbbá az engedékenységi közlemény B. szakaszának c) pontja értelmében eleve kizárja, hogy az érintett vállalkozás a bírság különösen jelentős csökkentésében részesüljön, még ha a szóban forgó vállalkozás meg is felel az ebben a szakaszban a bírság csökkentése tekintetében előírt összes feltételnek.

71 Ennélfogva a Bizottság köteles a kifogásközlésben ismertetni azokat a bizonyítékokat, amelyeket relevánsnak ítél, annak érdekében, hogy az a vállalkozás, amelyet a Bizottság kartellirányítónak nyilvánithat, e kifogásra válaszolni tudjon. Mindazonáltal tekintettel arra, hogy a kifogásközlés a végleges határozat elfogadásának folyamatában csupán egy

szakaszt képez, és nem minősül a Bizottság végleges álláspontjának, nem követelhető meg, hogy a Bizottság a már ebben a szakaszban jogilag minősítse azokat az elemeket, amelyekre a végleges határozatban támaszkodni fog ahhoz, hogy valamely vállalkozást a kartell irányítójának minősítsen.

72 Következésképpen az ADM nem hivatkozhat arra, hogy az Elsőfokú Bíróság tévesen alkalmazta a jogot, amikor azt állapította meg, hogy a Bizottságnak jogában állt a kifogásközlésben nem feltüntetni azt, hogy az ADM-et a kartell irányítójaként szándékozik megnevezni.

73 Ebből következik, hogy az első jogalap első részét mint megalapozatlant el kell utasítani.

– Az első jogalap második részéről

74 A jogalap ezen részében az ADM arra hivatkozik, hogy az Elsőfokú Bíróság megsértette a védelemhez való jogát azzal, hogy a megtámadott ítélet 439. pontjában úgy ítélte meg, hogy a Bizottság lehetővé tette, hogy az ADM kifejtse álláspontját a kartell irányító szerepére vonatkozó bizonyos tényekre vonatkozóan, mivel e dokumentumokat a Bizottság a kifogásközléshez csatolta.

75 Az ADM kartellirányítóként történő minősítéséhez a Bizottság a vitatott határozat (265) és (266) preambulumbekezdésben az FBI-jelentésből, illetve a Cerestar-féle nyilatkozatból származó tényekre támaszkodott.

76 Egyrészt az FBI-jelentést idéző (265) preambulumbekezdés megjegyzi, hogy „a G-4/5 egyezség szerkezete az [ADM ezen másik képviselője] ötletének tűnt, és hogy az 1991. március 6-i bázeli találkozón, ahol megfogalmazták a [citromsav] egyezséget, [az ADM e képviselője] igen aktív szerepet töltött be”, és „az [ADM e képviselőjét] úgy tekintették, hogy ő a »Bölcs«, illetve úgy is nevezték, hogy a »Prédikátor«”.

77 Másrészt a (266) preambulumbekezdés a Cerestar-féle nyilatkozat egy részletét tartalmazza, amelynek értelmében „jóllehet általában [a JBL és a HLR képviselői] látták el az elnöki tisztséget a »masters« [mesterek] találkozókon, a [Cerestarnak] az volt a határozott benyomása, hogy [az ADM képviselője] meghatározó szerepet töltött be. [Az ADM képviselője] elnökölt a serpák találkozóin, és általában előkészítette az iratanyagokat és a javaslatokat az árlistákról való megállapodáshoz”.

78 Elöljáróban hangsúlyozni kell, hogy a Bizottság állításával ellentétben az Elsőfokú Bíróság nem mondta ki azt az elvet, miszerint a Bizottság nem volt köteles a kifogásközlésben feltüntetni azokat a tényelemeket, amelyek alapján az ADM-et a kartell irányítójának minősítette. Az Elsőfokú Bíróság a megtámadott ítéletben így fogalmazott:

„438. Az érintett vállalkozások védelemhez való jogának tiszteletben tartása nem kötelezi a Bizottságot arra, hogy a kifogásközlésben konkrétabban jelölje meg, hogy az adott ügyben a bírság mértékének meghatározásánál e bizonyítékok mindegyikét milyen módon használja fel. A Bizottság különösen nem volt köteles megjelölni sem azt, hogy az ADM-et a kartell irányítójának minősítheti, sem a növelés mértékét, amelyet emiatt esetleg az ADM-re vonatkozó bírságra alkalmazna […]

439. […] emlékeztetni kell arra, hogy a Bizottság ezen iratokat a kifogásközléshez mellékelte, és így a felek kifejthették az erre vonatkozó álláspontjukat, ideértve azok bizonyítékként való felhasználását.”

79 Ennélfogva az Elsőfokú Bíróság úgy ítélte meg, hogy a Bizottság tiszteletben tartotta az ADM védelemhez való jogát, mivel a kifogásközléshez csatolta az azon tényekből származó bizonyítékokat, amelyekre a vitatott határozatban támaszkodott az ADM kartellirányító szerepének megállapításakor.

80 Miután ez a kérdés tisztázódott, és ugyan az ADM nem hivatkozhat arra, hogy az Elsőfokú Bíróság tévesen alkalmazta a jogot, amikor a megtámadott ítélet 438. pontjában úgy ítélte meg, hogy a Bizottság nem volt köteles a kifogásközlésben megjelölni, hogy a bírság mértékének meghatározásánál e bizonyítékokat milyen módon használja fel, sem különösen azt, hogy e tények alapján az ADM-et a kartell irányítójának minősítheti, a Bizottságnak mindazonáltal kötelessége lett volna legalább e bizonyítékokat megjelölni.

81 Mindemellett meg kell állapítani, hogy a Bizottság által hivatkozottakkal ellentétben azokat az FBI-jelentésből és a Cerestar-féle nyilatkozatból származó tényeket, amelyekre a vitatott határozat (265) és (266) preambulumbekezdésében támaszkodott, nem tüntette fel a kifogásközlésben.

82 Amint azt a főtanácsnok indítványának 40. pontjában kifejtette, az Elsőfokú Bíróság a megtámadott ítélet 349. pontjában nem azt állapította meg, hogy a Bizottság a meghatározó elemeket megjelölte a kifogásközlésben, hanem azt, hogy azon puszta körülmény révén, hogy a Bizottság csatolta a kifogásközléshez azon okiratokat, amelyekből e tények származnak, lehetővé tette az ADM számára álláspontja kifejtését mind azok bizonyítékként való felhasználását illetően, mind az azokban ismertetett ténybeli körülmények vonatkozásában is.

83 Ennélfogva azt kell megvizsgálni, hogy az Elsőfokú Bíróság nem alkalmazta tévesen a jogot azzal, hogy úgy ítélte meg, hogy a Bizottság tiszteletben tartotta a fellebbező védelemhez való jogát azzal, hogy a fentiek szerint járt el.

84 Meg kell állapítani, hogy a védelemhez való jog tiszteletben tartása minden olyan eljárásban, amely szankció, különösen bírság vagy kényszerítő bírság kiszabásához vezethet, a közösségi jog alapelvét képezi, amelyet a közigazgatási eljárás során is biztosítani kell (lásd különösen a C-328/05. P. sz., SGL Carbon kontra Bizottság ügyben 2007. május 10-én hozott ítélet [EBHT 2007., I-3921. o.] 70. pontját).

85 A védelemhez való jog tiszteletben tartása megköveteli különösen, hogy a vizsgálat alá vont vállalkozásnak a közigazgatási eljárás során lehetősége legyen hatékonyan kifejteni álláspontját a tényállás valószerűségéről és jelentőségéről, valamint a Bizottság által a jogsértés fennállására vonatkozó állításának alátámasztására felhasznált dokumentumokról (a 100/80–103/80. sz., Musique Diffusion française és társai kontra Bizottság ügyben 1983. június 7-én hozott ítélet [EBHT 1983., 1825. o.] 10. pontja; a C-407/04. sz., Dalmine kontra Bizottság ügyben 2007. január 25-én hozott ítélet [EBHT 2007., I-829. o.] 44. pontja, valamint a fent hivatkozott SGL Carbon kontra Bizottság ítélet 71. pontja).

86 Többek között a kifogásközlés biztosítja a vizsgálat alá vont vállalkozás számára, hogy megismerhesse a Bizottság rendelkezésére álló bizonyítékokat és védelemhez való jog teljes érvényesülését (lásd a C-238/99. P., C-244/99. P., C-245/99. P., C-247/99. P., C-250/99. P–C-252/99. P. és C-254/99. P. sz., Limburgse Vinyl Maatschappij kontra Bizottság egyesített ügyekben 2002. október 15-én hozott ítélet [EBHT 2002., I-8375.. o.] 315. és 316. pontját, valamint a C-204/00. P., C-205/00. P., C-211/00. P., C-213/00. P., C-217/00. P. és C-219/00. P. sz., Aalborg Portland és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben 2004. január 7-én hozott ítélet [EBHT 2004., I-123. o.] 66. és 67. pontját).

87 E tekintetben a kifogásközlésnek világosan fel kell tüntetnie mindazokat a lényeges bizonyítékokat, amelyre a Bizottság az eljárás e szakaszában támaszkodik (lásd a fent hivatkozott Musique Diffusion française és társai kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 14. pontját).

88 A védelemhez való jog tiszteletben tartása megköveteli, hogy a közigazgatási eljárás során az érintett vállalkozásnak lehetősége legyen hatékonyan kifejteni álláspontját a tényállás és a hivatkozott körülmények valószerűségéről és jelentőségéről, valamint a Bizottság által a jogsértés fennállására vonatkozó állításának alátámasztására felhasznált dokumentumokról (lásd a Dalmine ügyben hozott ítélet 44. pontját).

89 Meg kell állapítani, hogy a jelen ügy körülményei között az a puszta tény, hogy a Bizottság a kifogásközléshez csatolta azon okiratokat, amelyekből azon tények származtak, amelyek alapján a Bizottság az ADM-et a kartell irányítójának minősítette, nem felelnek meg a fent meghatározott követelményeknek, mivel a Bizottság a kifogásközléssel nem adott neki lehetőséget arra, hogy vitassa e tényeket, és következésképpen hatékonyan érvényesítse a jogait.

90 Meg kell állapítani tehát, hogy vitatott határozatban azok az iratok vagy bizonyítékok, amelyekből az ADM kartellirányítói szerepét megalapozó tényekre lehet következtetni, jellegüknél fogva szükségszerűen szubjektívek, mivel a Bizottság vagy egyéb hatóságok által a jogsértés miatt indított eljárás alá vont személyek tanúvallomásaiból állnak.

91 Egyrészt az FBI-jelentés az ADM egyik korábbi képviselője – aki az Egyesült Államok versenyhatóságai által lefolytatott eljárás során mentességet kapott – kihallgatásának eredménye.

92 Másrészt a második bizonyíték a Cerestar önkéntes nyilatkozata, amely az ADM versenytársa a citromsav piacán, és amely ugyancsak részt vett a szóban forgó kartellben.

93 Az a puszta tény tehát, hogy a hogy a Bizottság a kifogásközléshez csatolta ezeket az okiratokat, nem tette lehetővé a fellebbező számára, hogy felmérhesse, hogy a Bizottság mennyi hitelt tulajdoníthat a hivatkozott okiratokban feltárt bizonyítékoknak.

94 Ennélfogva a jelen ügy körülményei között nem állapítható meg, hogy a Bizottság azzal, hogy arra szorítkozott, hogy a kifogásközléshez csatolta azon okiratokat, amelyekből azon tények származtak, amelyek alapján a Bizottság az ADM-et a vitatott határozatban a kartell irányítójának minősítette, anélkül hogy e tényeket kifejezetten feltüntette volna

a kifogásközlés szövegében, a Bizottság lehetővé tette volna az ADM számára, hogy a védelemhez való jogával éljen.

95 Következésképpen az eddigiekből következik, hogy az Elsőfokú Bíróság tévesen alkalmazta a jogot, amikor úgy ítélte meg, hogy a Bizottság megsértette a fellebbező védelemhez való jogát azzal, hogy az ADM-et azon bizonyítékok alapján nyilvánította kartellirányítónak, amelyekre e célból hivatkozott, ám amelyeket nem tüntetett fel a fellebbezőnek címzett kifogásközlésben.

96 Ennélfogva az első jogalap második részének helyt kell adni.

Az arra vonatkozó második, harmadik, negyedik és ötödik jogalapról, hogy a Bizottság az ADM kartellirányítóként történő minősítésekor tévesen alkalmazta a jogot, illetve elferdítette a bizonyítékokat

97 Tekintettel az ADM által előterjesztett első jogalapra adott válaszra, a második, harmadik, negyedik és ötödik jogalapot – amelyek ugyancsak az ADM-nek az FBI-jelentésből és a Cerestar-féle nyilatkozatból származó elemek alapján történt kartellirányítónak való minősítésére vonatkoznak – nem kell megvizsgálni.

Az arra vonatkozó hatodik jogalapról, hogy az Elsőfokú Bíróság tévesen alkalmazta a jogot az enyhítő körülmények figyelmen kívül hagyásának értékelésekor

A felek érvei

98 Az ADM fenntartja, hogy az Elsőfokú Bíróság azzal, hogy a megtámadott ítélet 346. pontjában úgy ítélte meg, hogy a Bizottság az iránymutatás alapján nem volt köteles a kartell megszüntetését enyhítő körülményként figyelembe venni, tévesen értelmezte az iránymutatást. Az Elsőfokú Bíróság által a megtámadott ítélet 335–340. pontjában megállapítottakkal ellentétben az enyhítő körülmények figyelembevétele nem pusztán olyan lehetőség, amellyel a Bizottság élhet, továbbá jogosult a kartell titkos jellegét figyelembe venni annak megítélésekor, hogy az adott vállalkozást részesíti-e az enyhítő körülményekből eredő kedvezményben, vagy sem.

99 A Bizottság úgy véli, hogy az Elsőfokú Bíróság jogszerűen nem ítélte úgy, hogy a jogsértés megszüntetése automatikusan a bírság csökkentésével jár. A Bizottság ezzel kapcsolatban széles mérlegelési körrel rendelkezik különösen a szóban forgó vállalkozás magatartására vonatkozóan. A jelen ügyben az ADM nem járult hozzá meghatározó módon a közigazgatási eljáráshoz, és ezért nem is részesülhet az enyhítő körülményekből eredő jogkövetkezményekből.

A Bíróság álláspontja

100 Emlékeztetni kell, hogy az iránymutatás 3. pontja lényegében azt mondja ki, hogy a Bizottság által rögzített alapösszeg olyan enyhítő körülmények hatására csökken, mint például a jogsértés érintett vállalkozás általi beszüntetése a Bizottság beavatkozásával egy időben.

101 E tekintetben az Elsőfokú Bíróság a megtámadott ítélet 388. pontjában úgy ítélte meg, hogy e rendelkezést úgy kell értelmezni, hogy a jelen ügynek csupán azon sajátos körülményeit lehet figyelembe venni enyhítő körülményként, amelyek között a jogsértő a jogsértést a Bizottság beavatkozását követően konkrétan megszüntette.

102 Ennélfogva az Elsőfokú Bíróság elutasította a fellebbező azon elméletét, miszerint a kartell megszüntetése automatikusan azzal kell, hogy járjon, hogy a Bizottság az iránymutatás 3. pontja értelmében csökkenti a bírság alapösszegét, és a megtámadott ítélet 337. pontjában hangsúlyozta, hogy e rendelkezés effajta értelmezése veszélyeztetné az EK 81. cikk (1) bekezdésének hatékony érvényesülését.

103 Az Elsőfokú Bíróság ennek megállapításakor nem alkalmazta tévesen a jogot.

104 Meg kell állapítani, hogy a bírság alapösszege ily módon történő csökkentésének elismerése szükségszerűen az adott ügy körülményeitől függ, amelyből következően a Bizottság akár úgy is dönthet, hogy a valamely jogellenes megállapodásban részt vevő vállalkozásra nem alkalmazható ezen enyhítő körülmény.

105 Ugyanis amennyiben a Bizottság olyan vállalkozást részesít az enyhítő körülményekkel járó jogkövetkezményekben, amely olyan nyilvánvalóan jogellenes megállapodásban vesz részt, amelynek jogellenességéről tudott, vagy amelyről tudnia kellett, hogy jogsértésnek minősül, arra ösztönözheti a vállalkozásokat, hogy a lehető legtovább fenntartsák titkos megállapodásukat annak reményében, hogy magatartásukat úgysem fedezik fel, miközben tisztában vannak azzal, hogy még ha jogellenes magatartásukat fel is fedezik, a velük szemben kiszabandó bírságot a Bizottság csökkenti, amennyiben jogsértésüket a felfedezés időpontjában megszüntetik. Ennek elismerése a kiszabott bírságot teljesen megfosztaná elrettentő hatásától, továbbá veszélyeztetné az EK 81. cikk hatékony érvényesülését (lásd a C-510/06. P. sz., Archer Daniels Midland kontra Bizottság ügyben 2009. március 19-én hozott ítélet [EBHT 2009., I-1843. o.] 149. pontját).

106 Ennélfogva az Elsőfokú Bíróság jogszerűen ítélte úgy, hogy az általa megállapított körülmények között a fellebbező nem követelheti, hogy a Bizottság a vele szemben kiszabott bírság alapösszegét csökkentse azon indokból, hogy az utóbbi az amerikai versenyhatóságok beavatkozásával egy időben megszüntette jogellenes magatartását.

107 Következésképpen a hatodik jogalapot mint megalapozatlant el kell utasítani.

Az engedékenységi közlemény B. szakaszával kapcsolatos téves jogalkalmazásra vonatkozó hetedik jogalapról

A felek érvei

108 Mivel az ADM úgy véli, hogy tévesen került megállapításra, hogy a kartellben irányítói szerepet töltött be, azt kifogásolja, hogy az Elsőfokú Bíróság elutasította az arra vonatkozóan előterjesztett jogalapját, hogy vele szemben az engedékenységi közlemény B. szakaszát kellett volna alkalmazni.

109 A Bizottság szerint ez a jogalap a fellebbezés első jogalapjának ismétlése, és ezért azt a Bíróságnak elfogadhatatlannak kell nyilvánítania.

A Bíróság álláspontja

110 Amint azt a jelen ítélet 95. pontjában megállapítottuk, az Elsőfokú Bíróság tévesen állapította meg azt, hogy annak ellenére, hogy azokat nem tüntette fel a kifogásközlésben, a Bizottság anélkül használhatta fel az FBI-jelentésből és a Cerestar-féle nyilatkozatból származó tényeket az ADM kartellirányítói szerepének megállapításához, hogy megsértette volna a fellebbező védelemhez való jogát.

111 Azzal tehát, hogy az Elsőfokú Bíróság a megtámadott ítélet 225. és 226. pontjában úgy ítélte meg, hogy a fent hivatkozott bizonyítékokon túlmenően a kétoldalú találkozók léte csupán kiegészítő elem, amely önmagában nem alkalmas a fellebbező kartellirányítói szerepének bizonyítására, az ügy körülményeiből következően az Elsőfokú Bíróság tévesen hagyta helyben a Bizottságnak az ADM kartellirányítói szerepére vonatkozó minősítését.

112 Ennélfogva mivel a fellebbezőt nem lehetett jogszerűen a kartell irányítójának minősíteni, az Elsőfokú Bíróság nem utasíthatta el az engedékenységi közlemény B. szakaszának ADM-mel szembeni alkalmazását anélkül, hogy tévesen alkalmazta volna a jogot azon indokból, hogy az utóbbi irányítói szerepet töltött be a kartellben.

113 A fentiek alapján a jelen jogalapnak helyt kell adni.

A bizalomvédelem elvének megsértésére vonatkozó nyolcadik jogalapról

A felek érvei

114 Az ADM álláspontja szerint az Elsőfokú Bíróságnak a megtámadott ítélet 386–391. pontjában kifejtett megállapításai alapján azt kellett volna megállapítania, hogy a Bizottság jogos bizalmat ébresztett a fellebbezőben a bírság összegének az engedékenységi közlemény B. szakasza alapján történő csökkentésének alkalmazását illetően. E tekintetben a fellebbező azt állítja, hogy ellentétben az Elsőfokú Bíróság által a megtámadott ítélet 394. pontjában állítottakkal a jogos bizalom létrejötte tekintetében nem releváns, hogy az eljárás szakaszában működött együtt. E tekintetben a C-182/03. sz., Belgium és Forum 187 kontra Bizottság ügyben 2006. június 22-én hozott ítélet (EBHT 2006., I-5479. o.) 147–167. pontjára hivatkozik.

115 A Bizottság úgy véli, hogy mivel a közigazgatási eljárás befejezését megelőzően nem képes objektív módon meghatározni a kartell egyes résztvevőinek pontos szerepét, az ADM nem táplálhatott reményeket arra nézve, hogy a Bizottság az engedékenységi közlemény B. szakaszának értelmében „különösen jelentős” mértékben csökkenti a vele szemben rögzített bírság összegét.

A Bíróság álláspontja

116 Egyrészt – amint azt a főtanácsnok indítványának 208. pontjában megállapította – meg kell állapítani, hogy az ADM a fellebbezési eljárás keretében az Elsőfokú Bíróság által értékelt tények újravizsgálását próbálja elérni, amelyre viszont a Bíróságnak csupán a bizonyítékok elferdítésének esetében van hatásköre.

117 A jelen esetben viszont a megtámadott ítélet 386–392. pontjában megvizsgált elemek alapján az Elsőfokú Bíróság ésszerűen juthatott arra a következtetésre, hogy a Bizottságnak szándékában állt a fellebbezőt együttműködésre ösztönözni, ám nem nyújtott semmiféle konkrét biztosítékot arra nézve, hogy a vele szemben kiszabandó bírság összegét az engedékenységi közlemény B. szakaszának alkalmazásával fogja csökkenteni.

118 Másrészt az engedékenységi közlemény E. szakaszának értelmében a Bizottság csupán a végleges határozat meghozatalakor mérlegeli, hogy a hivatkozott közlemény B., C. vagy D. szakaszában meghatározott feltételek teljesültek-e. Ennélfogva az Elsőfokú Bíróság nem alkalmazta tévesen a jogot, amikor úgy ítélte meg, hogy a Bizottság az eljárásnak a végleges határozat meghozatala előtti egyetlen szakaszában sem nyújthatott semmiféle konkrét biztosítékot arra nézve, hogy az ADM-mel szemben bármilyen bírságcsökkentést alkalmaz.

119 Következésképpen a nyolcadik jogalapot részben mint elfogadhatatlant, részben mint megalapozatlant el kell utasítani.

Az azon elv megsértésére vonatkozó kilencedik jogalapról, miszerint a Bizottság a jogsértés súlyának értékelése keretében köteles betartani azon szabályokat, amelyeket maga állított fel magával szemben

A felek érvei

120 Az ADM azt kifogásolja, hogy az Elsőfokú Bíróság nem állapította meg, hogy a Bizottság a kartell piacra gyakorolt hatásának felmérése során helytelenül járt el azzal, hogy nem határozta meg az érintett piacot, miközben ez a szóban forgó kartell által a piacra gyakorolt veszély megállapításának elengedhetetlen előfeltétele. Amennyiben ugyanis Bizottság meghatározta volna az érintett piacot, figyelembe kellett volna vennie a citromsavat helyettesítő termékeket is, és a fellebbező által előterjesztett bizonyítékok alapján arra a következtetésre kellett volna jutnia, hogy a kartell nem gyakorolt hatást a citromsav piacán alkalmazott árakra.

121 A Bizottság álláspontja szerint egyrészt e jogalap elfogadhatatlan, mivel a fellebbező gyakorlatilag azt kéri, hogy a Bíróság hogy vizsgálja meg az általa előterjesztett bizonyítékok értékelését. Másrészt az ADM kifogása az érintett piac meghatározása célkitűzésének téves értelmezésén alapul. A jelen esetben meg kell különböztetni az EK 81. cikk megsértése fennállásának értékelését – amelyhez szükség van a releváns piac meghatározására – a jogsértés súlyának értékelésétől.

A Bíróság álláspontja

122 Elöljáróban emlékeztetni kell, hogy az iránymutatás azt írja elő, hogy a bírság összegének rögzítése keretében az elkövetett jogsértés súlyosságának értékelése során a jogsértés piacra gyakorolt tényleges hatása olyan elem, amelyet figyelembe kell venni.

123 Az Elsőfokú Bíróság a megtámadott ítélet 198. pontjában kijelentette, hogy a Bizottság a kartell tényleges hatásának meghatározásakor a citromsav piacára korlátozta vizsgálatát. Így nem vette figyelembe a fellebbező által figyelembe venni javasolt szélesebb – a fellebbező által megnevezett citromsav-helyettesítő termékeket is magában foglaló – piacot.

124 Az Elsőfokú Bíróság a megtámadott ítélet 152–156. és 180–193. pontjában arra az elemzésre utal, amelyet a Bizottság a vitatott határozatban fejtett ki, és amelynek alapján azt állapította meg, hogy a citromsav ára a kartell végrehajtásával párhuzamosan alakult, és ezt a megállapítást az ADM nem vitatta.

125 Ezzel kapcsolatosan egyrészt ugyan a jogsértés piacra gyakorolt tényleges hatása az elkövetett jogsértés súlyosságának értékelése során olyan elem, amelyet figyelembe kell venni, a többi – azaz a jogsértés jellege, valamint az érintett földrajzi piac mérete –

mellett. Az iránymutatás továbbá kimondja, hogy a piacra gyakorolt tényleges hatást csupán akkor kell figyelembe venni, ha az mérhető.

126 Másrészt – amint azt a főtanácsnok indítványa 200. és 201. pontjában is kifejtette – a fellebbező nem vitatja, hogy a kartell – ha csak a piac egy részén is – hatással volt a citromsav árára.

127 E körülmények között az Elsőfokú Bíróság helyesen ítélte úgy a megtámadott ítélet 200. és 201. pontjában, hogy a fellebbező érvelése nem elfogadható, mivel az ADM nem bizonyította, hogy amennyiben a Bizottság a fellebbező által javasolt módon határozta volna meg a piacot, azt kellett volna megállapítania, hogy a jogsértés nem gyakorolt hatást az így meghatározott piacra.

128 Az Elsőfokú Bíróság ezzel – az ADM állításával ellentétben – csupán annak megállapítására szorítkozott, hogy az ADM által előterjesztett bizonyítékok nem alkalmasak a Bizottság elemzésének kétségbe vonására, ám nem fordította meg a bizonyítási terhet.

129 Ennélfogva a kilencedik jogalapot – mint megalapozatlant – el kell utasítani.

130 A fenti megfontolások összességére tekintettel a megtámadott ítélet hatályon kívül kell helyezni annyiban, amennyiben a fellebbező által a vitatott határozat annyiban történő megsemmisítésének alátámasztására voantkozó jogalapjait elutasítja, amennyiben e határozat az ADM-et a kartell irányítójának minősíti, és ezért egyrészt a fellebbezővel szemben kiszabandó bírság alapösszegét megemeli, másrészt elutasítja az engedékenységi közlemény B. szakaszának a fellebbezővel szembeni alkalmazását.

Az Elsőfokú Bíróság előtti keresetről

131 A Bíróság alapokmánya 61. cikke első bekezdése második mondatának értelmében a Bíróság az Elsőfokú Bíróság határozatának hatályon kívül helyezése esetén az ügyet érdemben maga is eldöntheti, amennyiben a per állása megengedi. A jelen ügyben ez a helyzet áll fenn.

Az ADM kartellirányítónak történő téves minősítése

132 A vitatott határozat ellen irányuló azon kereseti kérelem alátámasztására előterjesztett jogalap, amely tekintetében az Elsőfokú Bíróság tévesen alkalmazta a jogot, a fellebbező azzal kapcsolatos kifogásának része, hogy a Bizottság a kartell irányítójának minősítette, és hogy ezen indokból a bírság alapösszegét 35%-kal növelte.

133 Mivel a jelen ítélet 94. pontjából kitűnik, hogy a Bizottság nem tette lehetővé az ADM számára, hogy az általa a vitatott határozatban az ADM kartellirányítói szerepének bizonyítása céljából felhasznált FBI-jelentésből és a Cerestar-féle jelentésből származó elemekkel kapcsolatosan a védelemhez való jogával éljen, meg kell vizsgálni, hogy a Bizottság a fent hivatkozott tényeken felül rendelkezett-e olyan bizonyítékokkal, amelyek lehetővé tették e minősítés megállapítását.

134 E tekintetben a vitatott határozat (263) és (264) preambulumbekezdéséből, valamint a kifogásközlés 56–58. pontjából az derül ki, hogy a Bizottság a fent hivatkozottakon

felül az ADM és külön-külön a HLR, a H & R és a JBL között 1991 januárjában lezajlott kétoldalú találkozósorozatra is hivatkozott, amelynek célja a kartell megkezdése, illetve kidolgozása volt.

135 Mindazonáltal a Bizottság a vitatott határozat (264) preambulumbekezdésében hozzátette, hogy „az ADM és a versenytársai között, a többoldalú találkozókat kevéssel megelőzően lezajlott kétoldalú találkozósorozat létrejötte önmagában nem elegendő annak bizonyítására, hogy az ADM kezdeményező szerepet töltött be a kartellben, habár nyomatékosan valószínűsíti ezt". A Bizottság ezután a vitatott határozat (265) és (266) preambulumbekezdésében az FBI-jelentésből és a Cerestar-féle nyilatkozatból származó konkrét bizonyítékokra utalt.

136 Amint azt a jelen ítélet 94. és 95. pontjában hangsúlyoztuk, a Bizottság nem támaszkodhatott a vitatott határozat (265) és (266) preambulumbekezdésében hivatkozott meghatározó elemekre az ADM kartellirányítói szerepének megállapítása érdekében anélkül, hogy megsértette volna annak védelemhez való jogát.

137 Következésképpen mivel a vitatott határozat (263) és (264) preambulumbekezdésében hivatkozott kétoldalú találkozósorozat önmagában nem volt elegendő ahhoz, hogy a Bizottság az ADM-et kartellirányítónak minősítse, a Bizottság nem tudta bizonyítani e minősítés megalapozottságát, és ezért a felperessel szemben kiszabott bírság alapösszegét nem növelhette jogszerűen 35%-kal e minősítés alapján.

138 Ennélfogva e jogalapnak helyt kell adni.

Az engedékenységi közlemény B. szakasza b) pontjának téves alkalmazására vonatkozó jogalapról

A vitatott határozat

139 A vitatott határozat (305) preambulumbekezdésében tett megállapítások alapján a Bizottság az engedékenységi közlemény B. szakasza b) pontjának alkalmazásával a Cerestar részére „különösen jelentős mértékű csökkentést" (90%) engedélyezett a bírság azon összegéhez képest, amelyet az együttműködés hiányában szabott volna ki vele szemben. A Bizottság a vitatott határozat (306) preambulumbekezdésében úgy ítélte meg, hogy e vállalkozás a Bizottság képviselőivel folytatott 1998. október 29-i találkozó során elsőként szolgáltatott meghatározó elemeket a kartell létezésének bizonyításához. Az ezt követő preambulumbekezdésben hozzátette, hogy a [Cerestar által] az 1998. október 29-én nyújtott információk – amelyek megfeleltek a későbbi, 1999. március 25-i írásos nyilatkozatában foglaltaknak – elegendőnek bizonyultak a kartell létezésének a bizonyítására, és ezen információk nyújtására még azt megelőzően került sor, hogy az ADM ezt megtette volna. Ennélfogva a Bizottság a vitatott határozat (308) preambulumbekezdésében elutasította az ADM arra vonatkozó érvét, hogy az ADM megfelelt az ugyanezen közlemény B. szakaszában foglalt feltételeknek ahhoz, hogy a bírság összegéből „különösen jelentős mértékű csökkentésben" részesüljön.

A felek érvei

140 Az ADM az Elsőfokú Bíróság előtti kereset alátámasztására arra hivatkozott, hogy a Bizottság tévesen alkalmazta az engedékenységi közlemény B. szakaszának b) pontját, ugyanis a fellebbező volt az, aki e rendelkezés értelmében az 1998. december 11-i találkozón „elsőként szolgáltat[ott] meghatározó elemeket a kartell létezésének bizonyításához", mivel a Cerestar által az 1998. október 29-i találkozón nyújtott elemek a hivatkozott rendelkezés értelmében nem voltak „meghatározó[ak]".

141 Ugyanis először is a Cerestar nem adott tájékoztatást a kartellről a 1992. május 12-ét megelőző időszak tekintetében, amely időponttól kezdve abban részt vett. Ami

a kartellt illetően az 1992. május 12-ét megelőző időszakról a Bizottság tudomására jutott, az szükségszerűen legelőször az ADM által nyújtott információkból származott.

142 Másodszor, a Cerestar-féle nyilatkozat – amely az 1998. október 29-i találkozón szóban elmondottaknak felel meg – nem volt sem meggyőző, sem pontos a kartell találkozóinak időpontja és az azokon részt vevők vonatkozásában. A Cerestar 32 találkozót határozott meg, amelyek 1991. november 14-e – vagyis a Cerestar kartellhez való csatlakozása előtt – és 1996. július 17-e – jóval a kartell megszűnése után – között különböző időpontokban zajlottak le. A Cerestar úgy nyilatkozott, hogy a kartell találkozói közül kilenc megtartására biztosan sor került, nyolc találkozó megtartására „lehetséges", hogy sor került, és tizenöt találkozó nem kartelltalálkozó volt, vagy „kevéssé valószínű, hogy az volt". A résztvevők kiléte a 17 találkozó közül háromnál került feltüntetésre, amely találkozók „biztosan" vagy „valószínűleg" a kartell találkozói voltak. A 17 „biztosan" vagy „lehetségesen" megtartott találkozóból három találkozó résztvevőit tudta megnevezni, Az így meghatározott találkozók közül hatra a valóságban sohasem került sor a többi érintett fél vallomása és a Bizottság megállapításai szerint.

143 Harmadszor a Cerestar a későbbiek során – az 1999. május 7-i Bizottsághoz címzett levelében – elismerte, hogy az így meghatározott találkozók közül néhány megtartására a valóságban nem került sor.

144 Negyedszer a Cerestar-féle nyilatkozat a találkozók tárgyát illetően homályos, és kevéssé meggyőző. Az árakat és a kvótákat illetően nem jelöl meg pontos adatot (a Cerestar által meghatározott kvóták kivételével).

145 Ötödször nem egyértelmű, hogy a Cerestar az ADM-hez hasonlóan közvetlen tanúvallomást szolgáltatott-e bizonyítékként. Ugyanakkor a Cerestar szükségesnek érezte bővebben kifejteni és pontosítani az 1998. október 29-i szóbeli nyilatkozatát.

146 Hatodszor 1999. március 3-án a Bizottság magához a Cerestarhoz is részletesebb információkéréssel fordult az ADM előadásai alapján. A Cerestarnak így alkalma nyílt a Bizottsághoz 1999. március 25-én érkezett végső nyilatkozatának eljuttatása előtt az információkérés átvizsgálására, ami hivatkozott a találkozók meghatározott helyszíneire és időpontjaira, és amely az ADM-mel való együttműködésen alapult.

147 Ezzel szemben az ADM előadja, hogy az általa szolgáltatott bizonyítékok meghatározóak voltak. Az ADM hangsúlyozza, hogy az 1998. december 11-i találkozón közvetlen tanúvallomással, korabeli okirati bizonyítékkal, valamint a kartellt létrehozó megállapodás körülményeit és a végrehajtását bizonyító okiratokkal szolgált a Bizottság számára. Az ADM által szolgáltatott bizonyítási eszközök számos pontos részlettel szolgáltak a találkozókat, a résztvevőket, a kompenzációs és felügyeleti rendszert, az árakat és a kvótákat illetően.

148 A Bizottság arra hivatkozik, hogy az engedékenységi közlemény B. szakaszának b) pontja értelmében szolgáltatott bizonyítékok „meghatározó jellege" tekintetében nem releváns, hogy ezen információk olyan vállalkozástól származnak-e, amely nem vett részt a szóban forgó kartellben annak teljes időtartama alatt. Ezek a bizonyítékok ugyanis nem a kartell időtartamára vonatkoznak, hanem annak létezésére.

149 Továbbá az a tény, hogy a Bizottsággal közölt információk nem teljesek, nem mondanak ellent annak a ténynek, hogy azok meghatározónak minősüljenek.

A Bíróság álláspontja

150 Elöljáróban hangsúlyozni kell – amint azt a főtanácsnok indítványának 221. és 222. pontjában is kifejti –, hogy az engedékenységi közlemény B. szakaszának b) pontja nem követeli meg azt, hogy az „első" vállalkozás a kartell működésének valamennyi részletét bizonyító összes tényezőt átadja. E rendelet értelmében ahhoz, hogy valamely

vállalkozás „elsőnek” minősüljön, elegendő, ha meghatározó bizonyítékokat terjeszt elő. E szöveg azt sem követeli meg, hogy az átadott bizonyítékok önmagukban „elegendők” legyenek a kifogásközlés kidolgozásához, vagy akár a jogsértés meglétét megállapító végleges határozat elfogadásához. Mindazonáltal ugyan a hivatkozott közlemény B. szakaszának b) pontjában meghatározott bizonyítékoknak önmagukban nem kell szükségszerűen elegendőknek lenniük a kartell létezésének bizonyításához, ám e tekintetben meghatározóknak kell lenniük. Tehát nem csupán iránymutatásként kell szolgálniuk a Bizottság vizsgálatához, hanem a jogsértést megállapító határozathoz fő bizonyítékként közvetlenül felhasználható elemeknek kell lenniük.

151 Ki kell emelni továbbá, hogy a hivatkozott B. szakasz b) pontja keretében annak a ténynek, hogy a meghatározó elemeket szóban közölték, nincs jelentősége.

152 Végül a Bizottság bizonyos mérlegelési jogkörrel rendelkezik annak felmérése kapcsán, hogy az adott vállalkozás együttműködése e rendelkezés értelmében a jogsértés fennállásának megállapítása, illetve megszűnése tekintetében „meghatározó” volt-e, ezért csupán e mérlegelési jogkör súlyos túllépése szankcionálható.

153 A fenti megfontolások alapján kell megvizsgálni, hogy a jelen ügyben a Bizottság nyilvánvaló értékelési hibát vétett-e azzal, hogy úgy döntött, hogy a Cerestar volt az, aki elsőként meghatározó elemeket szolgáltatott a kartell létezésének bizonyításához.

154 A Bizottság a vitatott határozat (305) és (306) preambulumbekezdésében kijelentette, hogy a Cerestar volt az, aki az 1998. október 29-i találkozón elsőként meghatározó elemeket szolgáltatott a kartell létezésének bizonyításához, amely nyilatkozatokat 1999. március 25-i levelében írásban is megerősített.

155 Először is meg kell jegyezni, hogy az ADM nem vonhatja kétségbe a Cerestar által szolgáltatott információk meghatározó jellegét csupán azon indokból, hogy e vállalkozás csupán egy évvel a kartell létrehozása után kezdett részt venni abban.

156 Egyrészt – amint azt a Bizottság helyesen hangsúlyozta – az engedékenységi közlemény B. szakaszának b) pontja értelmében e bizonyítékoknak nem a kartell időtartamára kell vonatkozniuk, hanem annak létezésére.

157 Másrészt a Cerestar-féle nyilatkozat jelzéseket tartalmaz a kartellben való részvételét megelőzően tartott többoldalú találkozókra, amely információkat az ADM nyilatkozatai is megerősítettek az ADM és a Bizottság képviselői között lezajlott találkozón.

158 Másodszor a Cerestar-féle nyilatkozat tartalmával kapcsolatosan hangsúlyozni kell egyrészt, hogy ezen okirat a kartell mechanizmusait, vagyis az árrögzítési rendszert, a piaci részesedések felosztását, az információcserét és a kompenzációs megállapodásokat írja le. Másrészt e nyilatkozat több, a kartellben részt vevő vállalkozások között lefolytatott találkozó felsorolását tartalmazza.

159 Ugyan a Cerestar-féle nyilatkozatban foglalt információk közül egyesek pontatlanok, és nem tartalmaznak rendszerint a kartelltalálkozókon hozott döntésekkel kapcsolatos számadatokat, ettől még a Bizottság anélkül ítélhette úgy, hogy ezek az elemek meghatározók voltak a kartell létezésének bizonyításához, hogy nyilvánvaló értékelési hibát vétett volna.

160 Ugyanis a Cerestar által az 1998. október 29-i találkozón szolgáltatott információk tették lehetővé a Bizottság számára, hogy a citromsav európai piacán fennálló kartell

létezéséről tudomást szerezzen, illetve hogy annak időtartamát, mechanizmusait és működését hozzávetőlegesen megismerje.

161 Ennélfogva ugyan a Cerestar által nyújtott bizonyítékok önmagukban nem alkottak a jogsértés minden területére kiterjedő megfelelő bizonyítékokat, e bizonyítékok túlmutatnak a Bizottság vizsgálatához az iránymutatásként szolgáló elemeknél, mivel azokat a Bizottság közvetlenül felhasználhatta a kartell létezésének bizonyításához.

162 E tekintetben az a tény, hogy ezen információk nem közvetlen nyilatkozatból származnak, illetve hogy azokat a Cerestar később egészítette ki vagy pontosította, irreleváns e bizonyítékok meghatározó jellegének megállapítása tekintetében.

163 Következésképpen a fellebbező által az arra vonatkozóan előterjesztett jogalapot, miszerint a Bizottság tévesen alkalmazta az engedékenységi közlemény B. szakasza b) pontját, el kell utasítani.

164 A fenti megfontolások összességéből következően a Bíróság alapokmányának 61. cikke első bekezdése alapján meg kell semmisíteni a vitatott határozat 3. cikkét annyiban, amennyiben az az ADM által megfizetendő bírság összegét a fellebbezővel szemben kiszabott bírság alapösszegének kartellirányítói szerepe miatti 35%-os növelésére tekintettel 39,69 millió euróban állapítja meg, és ezen összeget 29,4 millió euróra kell csökkenteni.

A költségekről

165 Az eljárási szabályzat 122. cikkének első bekezdése kimondja, hogy ha a fellebbezés megalapozott, és a Bíróság maga hoz a jogvita kapcsán végleges határozatot, a Bíróság határoz a költségekről. Az eljárási szabályzat 69. cikkének 2. §-a alapján, amelyet e szabályzat 118. cikke értelmében a fellebbezési eljárásban is alkalmazni kell, a Bíróság a pervesztes felet kötelezi a költségek viselésére, ha a pernyertes fél ezt kérte. Az eljárási szabályzat 69. cikke 3. §-ának értelmében részleges pernyertesség esetén, illetve kivételes okból a Bíróság elrendelheti a költségeknek a felek közötti megosztását, vagy határozhat úgy, hogy mindegyik fél maga viselje saját költségeit.

166 Mivel a fellebbezési eljárásban mindkét fél részlegesen pervesztes lett, a Bíróság úgy látja helyesnek, hogy a Bizottságot kötelezi a fellebbező költségei felének viselésére, továbbá a fellebbezőt kötelezi a Bizottság költségeinek, valamint saját költségei felének viselésére.

167 Az Elsőfokú Bíróság előtti eljárás tekintetében – mivel a Bíróság a megtámadott határozatot részlegesen hatályon kívül helyezte, és a fellebbező kérelmeinek részlegesen helyt adott – úgy határozott, hogy a Bizottságot kötelezi a fellebbező elsőfokú eljárás során felmerült költségei negyedének viselésére, továbbá a fellebbezőt kötelezi a Bizottság költségeinek, valamint saját költségei háromnegyedének viselésére.

A fenti indokok alapján a Bíróság (első tanács) a következőképpen határozott:

1) A Bíróság az Európai Közösségek Elsőfokú Bírósága által a T-59/02. sz., Archer Daniels Midland kontra Bizottság ügyben 2006. szeptember 27-én hozott ítéletet hatályon kívül helyezi abban a részében, amelyben az elutasítja az Archer Daniels Midland Co. arra vonatkozó jogalapját, miszerint az Európai Közösségek Bizottsága az EK-Szerződés 81. cikke és az EGT-Megállapodás 53. cikke alkalmazására vonatkozó eljárásban meghozott, 2001. december 5-i 2002/742/EK bizottsági határozat alapját képező közigazgatási eljárás során

megsértette a fellebbező védelemhez való jogát azon tények tekintetében, amelyekre az Archer Daniels Midland Co. kartellirányítónak való minősítése érdekében támaszkodott.

2) A Bíróság az Európai Közösségek Elsőfokú Bírósága által a T-59/02. sz., Archer Daniels Midland kontra Bizottság ügyben 2006. szeptember 27-én hozott ítéletet hatályon kívül helyezi abban a részében, amelyben az elutasítja mint hatástalant az Archer Daniels Midland Co. arra vonatkozó jogalapját, miszerint az Európai Közösségek Bizottsága a kartellügyek esetében a pénzbírságok alóli mentességről és a pénzbírságok csökkentéséről szóló, 1996. július 18-i bizottsági közlemény B. szakaszának b) pontját tévesen alkalmazta.

3) A Bíróság a 2002/742/EK határozat 3. cikkét megsemmisíti annyiban, amennyiben az az Archer Daniels Midland Co. által fizetendő bírságot 39,69 millió euróban állapítja meg.

4) A Bíróság az Európai Közösségek Elsőfokú Bírósága által a T-59/02. sz., Archer Daniels Midland kontra Bizottság ügyben 2006. szeptember 27-én hozott ítéletben részben megsemmisített 2002/742/EK határozat 1. cikkében megállapított jogsértés elkövetése miatt kiszabott bírság összegét 29,4 millió euróban rögzíti.

5) A Bíróság a fellebbezést ezt meghaladó részében elutasítja.

6) A Bíróság az Daniels Midland Co.-t kötelezi az Európai Közösségek Elsőfokú Bírósága előtti eljárás során az Európai Közösségek Bizottságánál felmerült költségek egészének és saját felmerült költségei háromnegyedének viselésére, valamint a fellebbezési eljárás során az Európai Közösségek Bizottságánál felmerült költségek egészének és saját költségei felének viselésére.

7) A Bíróság az Európai Közösségek Bizottságát kötelezi az Európai Közösségek Elsőfokú Bírósága előtti eljárás során a Daniels Midland Co.-nál felmerült költségek egynegyedének viselésére, valamint a fellebbezési eljárás során a Daniels Midland Co.-nál felmerült költségek felének viselésére.

Aláírások